

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — Київ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2004. — 1440 с.
2. Зелінська Н. В. Теоретичні засади роботи редактора над літературною формою тексту (літературне опрацювання тексту) : навч. посіб. / Н. В. Зелінська. — Київ : УМК ВО, 1989. — 76 с.
3. Іванченко Р. Г. Літературне редагування / Р. Г. Іванченко. — Київ : Вища шк., 1983. — 247 с.
4. Капелюшний А. О. Стилістика. Редагування журналістських текстів : практич. заняття / А. О. Капелюшний. — Львів : ПАІС, 2003. — 544 с.
5. Кириленко С. Е. Перспективи розвитку Українського реферативного журналу "Джерело" / С. Е. Кириленко, Н. Я. Зайченко // Наук.-техн. інформація. — № 1. — Київ : УкрІНТЕІ, 2016. — С. 8—13.
6. Куляс П. П. Типологія помилок у корекційних таблицях : навч. посіб. / П. П. Куляс. — Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. — 168 с.
7. Літературне редагування : навч.-метод. посіб. / упоряд. К. С. Серажим. — Київ : Паливода А. В., 2012. — 142 с.
8. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посіб. / З. В. Партико. — Львів : Афіша, 2001. — 416 с.
9. Пивоваров В. М. Українська мова (за правознавчим спрямуванням) : навч. посіб. / В. М. Пивоваров, О. А. Лисенко, Л. М. Сідак [та ін.]. — Харків : Право, 2014. — 328 с.
10. Селігей П. Науковий жаргон — бар'єр між автором і читачем. — Режим доступу: <http://www.amnu.gov.ua/articles/1/150>. — Назва з екрана.

Рассмотрены нормы украинского языка и их разновидности. Внимание уделено нарушению некоторых языковых норм в текстах РБД "Украиника научная". Предложены рекомендации относительно усовершенствования редактирования реферативных текстов.

The article reviews norms of Ukrainian language and their varieties. Current study pays attention to violation of certain linguistic norms in the abstracts of Bibliographic Database Ukrainika scientific. Respective recommendations for editing abstract texts have been given.

Надійшла до редакції 30 листопада 2018 року

УДК 001.814:004.659

Світлана Фіялка,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Пошукова роль ключових слів у науковій статті та рекомендації щодо їх добору

На основі результатів анкетного опитування та аналізу текстів наукових публікацій узагальнено типові помилки, яких припускаються українські автори під час укладання переліків ключових слів. Запропоновано алгоритм визначення ключових слів до наукової статті.

Ключові слова: алгоритм визначення ключових слів, пошук наукових публікацій, пошуковий запит, перелік ключових слів

Постановка проблеми. Ключові слова є важливим засобом упорядкування наукової інформації, що дає змогу заощадити час читача при першому ознайомленні зі статтею, відшукати наукову публікацію та визначити її предметну галузь, "утворюючи стрижень тексту, цементуючи його" [1]. Основу алгоритмів виявлення схожих наукових статей у сучасних бібліотечних системах становлять ключові слова, що відбивають семантичне ядро текстів. Саме ключові слова (разом з анотацією та заголовком) покликані привернути увагу читача до конкретної наукової статті, допомогти ідентифікувати її в масиві наукових публікацій подібної тематики [2, с. 317]. Окрім того, за допомогою ключових слів редакції можуть підібрати редактора статті та призначити рецензента з відповідного наукового напрямку. Однак значна частина дослідників недооцінює значення ключових слів у

власній публікації [3] та (або) не обізнана з методиками їхнього добору. Як наслідок, критично низькою є ймовірність того, що статтю знайдуть інші науковці, особливо коли йдеться про публікацію мало відомого вченого. Відтак стаття губиться в потоці наукової інформації, автор втрачає нагоду підвищити свій рівень цитованості й популярності серед колег, а науковий журнал — збільшити імпаکت-фактор.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вперше ключові слова у дослідницькій публікації було використано 1975 р. у науковому виданні The Journal of Applied Behaviour Analysis [2, с. 317]. Їх цінність для пошуку наукових статей і підвищення рівня цитованості науковців обґрунтував М. Кемман, котрий наголошував, що для ключових слів слід обирати не окремі лексеми, а словосполучення, які дають змогу якнайкраще зрозуміти контекст і обмежити

кількість результатів пошуку [4]. На думку Дж. Хартлі та Р. Костоффа, ключові слова виконують такі функції:

— дають змогу з'ясувати, чи містить стаття матеріал, що відповідає науковим інтересам дослідника;

— надають перелік термінів, які науковець може використовувати, шукаючи публікації аналогічної чи суміжної тематики;

— допомагають бібліотекарям і редакторам групувати пов'язані матеріали, наприклад у переліку публікацій у підсумковому річному випуску;

— надають можливість редакторам і дослідникам фіксувати зміни в об'єкті вивчення наукової дисципліни;

— пов'язувати часткові наукові проблеми з більш загальними [5].

А. Раез та Р. Штейнбергер окреслили практичні рекомендації щодо формування переліку ключових слів [6]. Е. Гбур та Дж. Трамбо запропонували способи визначення ефективних ключових слів і фраз, зокрема: 1) уникати надто загальних термінів; 2) не повторювати слів із заголовка; 3) уникати прийменників і скорочень; 4) використовувати як ключові слова імена та прізвища людей тільки в тому разі, коли вони є частиною усталеної термінології; 5) використовувати варіанти термінів; 6) узагальнювати у ключових словах сферу застосування результатів дослідження [7].

Порівняльний аналіз ключових слів та дескрипторів здійснив Г. Вурбій [8]. С. Джуван, Т. Бартол та Б. Бох провели аналіз ключових слів задля того, щоб визначити вужчі дослідницькі проблеми в межах ширшого наукового поля. Вони запропонували бібліометричну методологію, що ґрунтується на аналізі ключових слів і структуруванні даних у формі ієрархічної деревоподібної системи, яку доцільно використовувати для керування бібліографічними базами даних та з'ясування дослідницьких трендів [9]. О. Бісікало та В. Висоцька розробили алгоритмічне забезпечення процесів контент-моніторингу для визначення ключових слів україномовного тексту [10]. О. Ляшко та І. Миклушка проаналізували механізми виділення ключових слів як індикаторів предметної галузі й зробили висновок, що набір ключових слів — це каталог концептів, навколо яких формуються основні ідеї наукового тексту [11].

Водночас Дж. Білл описав численні випадки, коли пошук за допомогою ключових слів може бути невдалим, приміром, якщо термін має численні синоніми або варіанти написання, є застарілим чи вживається в різних науках [12], до того ж не всі поняття можна передати за допомогою ключових слів. На думку фахівців, найбільш релевантні результати отримують за умови, що ключові слова впорядковано за ієрархією [13].

Попри значний інтерес науковців до цієї проблематики, досі бракує практичних настанов для авторів, які б допомогли їм коректно формулювати набори ключових слів до публікацій, уникаючи формалізму на цьому недооціненому у вітчизняних умовах етапі роботи над оприлюдненням результатів наукових досліджень.

Мета статті — запропонувати алгоритм підготовки переліку ключових слів до наукової статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. За допомогою Google-форми було опитано 95 авторів фахових видань із соціальних комунікацій та економічних наук. Анкета містила 5 запитань стосовно добору ключових слів. На запитання "Чи використовуєте ви як ключові слова із заголовка?" ствердно відповіли 78 респондентів (82%). Відповідаючи на запитання "Яким ключовим словам ви віддасте перевагу — окремим лексемам чи словосполученням?", 55 респондентів (58%) зазначили, що обирають ключові слова, котрі складаються з одного слова, а не словосполучення. Під час опрацювання відповідей на запитання "Чи проводите ви пошук за дібраними ключовими словами перед поданням статті?" було виявлено, що його здійснюють лише 11 респондентів (12%). На запитання "Чи використовуєте ви онлайн-сервіси для формування переліку ключових слів?" ствердно відповіли лише 6 респондентів (6%). На запитання "Чи повторюєте ви ключові слова в анотації та висновках?" позитивну відповідь дали 76 респондентів (80%). Результати опитування свідчать про занижений рівень обізнаності українських науковців щодо принципів формування переліків ключових слів та їхньої ролі в науковій комунікації.

Аналіз випадково відібраних 30 наукових публікацій у галузі соціальних комунікацій та економічних наук виявив, що статті з подібними назвами можуть містити різні набори ключових слів. Наприклад, до статті В. Приймак та С. Гинди "Актуальні проблеми та перспективи розвитку людського капіталу в Україні", в якій розглянуто соціально-економічну сутність людського капіталу, його складники, значення для економіки та виокремлено вигоди інвесторів від вкладення в людський капітал, наведено такі ключові слова: "людський капітал", "індекс розвитку людського капіталу", "освіта", "охорона здоров'я", "рівень життя", "інвестиції" (Приймак В., Гинда С. Актуальні проблеми та перспективи розвитку людського капіталу в Україні // Україна: аспекти праці. 2015. № 7. С. 100—104). Натомість стаття І. Петрової "Актуальні проблеми розвитку людського капіталу України", в якій обґрунтовано потребу розвитку людського капіталу на основі компетентнісного підходу та встановлено, що основним завданням підвищення якості людського капіталу є проведення ефективного моніторингу та реформування освітньої галузі, містить такий перелік ключових слів: "людський капітал", "інтелектуальний капітал", "розвиток", "компетенції" (Петрова І. Актуальні проблеми розвитку людського капіталу України // Економічний аналіз : зб. наук. пр. 2013. Т. 13. С. 106—113). У статті А. Кондиріної "Формування та розвиток людського капіталу в Україні", в якій проаналізовано основні чинники, що впливають на цей процес та встановлено причини занепаду головних сфер становлення людського капіталу, наведено такі ключові слова: "людський капітал", "реальні доходи населення", "рівень життя населення", "безробіття", "демографічні процеси" (Кондиріна А. Формування та розвиток людського капіталу в Україні

// Наук. вісн. ЧДІЕУ. 2013. № 2 (18). Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3738>.

Більшість статей (28 із 30) містила ключові слова із заголовків, що вважаємо недоцільним, адже ці лексеми автоматично потрапляють до пошуку, тоді як функція ключових слів — супроводжувати інформацію, наведену в назві.

Аналіз публікацій також підтвердив результати опитування, які свідчать про те, що вітчизняні науковці віддають перевагу однослівним ключовим словам, а не фразам. Наприклад, у статті Б. Носової "Комунікативна роль публіцистики в міжкультурному діалозі" наявні ключові слова: "діалог", "інтелектуали", "комунікація", "книжка", "публіцистика" (Носова Б. Комунікативна роль публіцистики в міжкультурному діалозі // Наук. зап. Ін-ту журналістики. 2016. Вип. 62. С. 13—17). Натомість обгрунтованішими щодо змісту статті й пошукових можливостей були б ключові слова: "комунікативна публіцистика", "ознаки комунікативної публіцистики", "вплив публіцистики", "аналітична бесіда", "діалогізація тексту", "діалог інтелектуалів".

Стаття О. Курбана "Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах" містить ключові слова: "інформаційна війна", "інтернет-технології", "соціальні мережі" (Курбан О. Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах // Інформаційне суспільство. 2016. Вип. 23. С. 85—90). Аналіз публікації та можливостей пошуку свідчить, що доцільніше було б скористатися словами: "психологічний вплив", "інформаційне протистояння", "інформаційний конфлікт", "гібридна війна", "асиметрична війна", "маніпулятивні прийоми". Стаття Г. Маркової "Гендерні стереотипи та їх відображення в жіночих та чоловічих журналах" містить надто загальні ключові слова: "гендер", "чоловік", "жінка", "масова свідомість", "стереотипи" (Маркова Г. Гендерні стереотипи та їх відображення в жіночих та чоловічих журналах // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2014. № 4. С. 85—88). Натомість бракує широко використаних у статті та в науковій комунікації словосполук "гендерна дискримінація", "гендерна преса" тощо.

Водночас варто наголосити, що українські наукові журнали зазвичай не містять рекомендацій щодо формування переліків ключових слів, а лише інструкції щодо їх кількості та оформлення. Проте, наприклад, на сайті видання "Актуальні проблеми економіки" зазначено, що автори мають добирати максимально специфічні слова, намагаючись уникати загальної термінології: "економіка, менеджмент, механізм, процес — приклади "поганих" ключових слів, за якими потім складно знайти статтю у міжнародних базах" (Актуальні проблеми економіки : наук. журн. Режим доступу: https://www.eco-science.net/requirements_ukr.html).

Жоден із розглянутих журналів не пропонує готових переліків ключових слів, з яких автор може обрати ті, що стосуються його статті. З одного боку, щоб найефективніше визначити особливості дослідження, автор має самостійно обирати ключові

слова, з іншого — світова практика доводить, що окремі авторитетні міжнародні наукові журнали (наприклад, Science Communication) дають змогу авторам вибрати ключові слова з готових баз, що спрощує роботу редакції з опрацювання матеріалів і запобігає публікації статей, які не стосуються тематики видання.

Пропонуємо такий алгоритм визначення ключових слів для наукових публікацій:

1. Виділити три або чотири ключові поняття в межах тематики дослідження, наприклад, для статті про утримання читацької уваги в науково-популярних дитячих книгах: "читацька увага", "пізнавальна книга", "діти".

2. Сформулювати назву статті: "Засоби утримання читацької уваги в сучасній науково-популярній книзі для дітей".

3. Дібрати кілька ключових слів до кожного з ключових понять. Це можуть бути синоніми, ширші або вужчі терміни тощо. При цьому можна скористатися онлайн-сервісами: Jason Davies Word Cloud Generator, Wordle, Tag Crowd, Tagxedo, які створюють хмари з найуживаніших у тексті слів.

Читацька увага: "інтерактивне видання", "цікаві факти", "зростання читацького інтересу", "контакт із читачем".

Пізнавальна книга: "популяризація науки", "науково-популярна література", "науковий факт".

Діти: "читацька аудиторія", "сприймання книг дітьми", "дитяча психологія".

4. Вибрати ключові слова з кожної групи, які найповніше відображають зміст статті, враховуючи вимоги журналів щодо їх кількості та форми подання. При цьому можна скористатися таким орієнтовним алгоритмом: 25% ключових слів мають охоплювати широкий контекст дослідження ("читацька аудиторія"); 25% — найчастіше використовувані в тексті статті ("популяризація науки"); 20% — ті, що вказують на результати дослідження ("зростання читацького інтересу"), узагальнюють потенційне практичне застосування його результатів; 25% — найменш частотні за результатами пошуку в Google слова з уже відібраних ("сприймання книг дітьми"). Радимо також використовувати щонайбільше ключових слів, а якщо редакція надає обмеження, то схилитися до верхньої цифри діапазону. Попри те, що термінологічна синонімія небажана в науковій літературі, варто використовувати терміни-синоніми, за якими потенційний читач може шукати публікації; якщо в статті розглядається проблема певного регіону, то як одне з ключових слів варто навести назву цього регіону.

5. Здійснити пошук за ключовими словами перед поданням статті, щоб з'ясувати, чи видає пошукова система на ці запити подібні матеріали. Водночас варто проаналізувати, які ключові слова зазвичай використовують у публікаціях за тематикою дослідження у провідних світових наукометричних базах, наприклад, ScienceDirect видавництва Elsevier (Scopus).

6. Насамкінець слід звернути увагу на оформлення переліків ключових слів. Перше слово списку доцільно подавати з малої літери, а наприкінці не

потрібно ставити крапку, оскільки це може призвести до технічних помилок під час індексації (база даних може зарахувати крапку до останнього ключового слова переліку). Ключові слова та словосполучення слід розділяти між собою комами, адже в бібліотечних і пошукових системах ключові слова розділяють саме вони, а не крапка з комою, відповідно, й у словосполученнях не має бути ком.

Висновки. Результати анкетного опитування свідчать про занижений рівень поінформованості українських науковців щодо значення ключових слів та принципів їхнього добору для супроводу наукової публікації. Аналіз досліджень виявив, що вчені роблять такі типові помилки під час укладання переліку ключових слів: використовують надмірну кількість загальних лексем; наводять слова із назви як ключові; надають перевагу однослівним лексемам, а не словосполучкам (як наслідок, пошуковики видають багато зайвих результатів). Автор має усвідомлювати, що ключові слова покликані спростити онлайнвий пошук публікацій, а отже щоразу доцільно аналізувати, за якими ключовими словами шукав би подібні публікації читач. Розроблений автором статті алгоритм має допомогти науковцям у доборі ключових слів, які б сприяли результативному пошуку статей у мережі. Отже, з-поміж способів підвищення пошукової ефективності ключових слів і фраз виокремимо такі: 1) обмеження вжитку загальних термінів; 2) використання синонімічних конструкцій; 3) узагальнення в ключових словах сфери застосування результатів дослідження, потенційного практичного впровадження його результатів тощо.

Список використаної літератури

1. Морозова А. Ключові слова фахового журналу як індикатори термінологічного стану предметної галузі (на прикладі часопису "Вища освіта України") / А. Морозова // Вища освіта України. — 2015. — № 1. — С. 52—57.
2. Dutta B. Classification of Keywords Extracted from Research Articles Published in Science Journals / B. Dutta, K. Majumder, K. Sen // Annals of Library and Information Studies. — 2008. — Vol. 55. — P. 317—333.
3. Абрамов Е. Г. Подбор ключевых слов для научной статьи / Е. Г. Абрамов // Научная периодика: проблемы и решения. — 2011. — № 2. — С. 32—40.

4. Kemman M. The value of keywords for papers. — Mode of access: <https://www.maxkemman.nl/2013/07/the-value-of-keywords-for-papers/> (retrieved: 06.11.2018). — Title from the screen.
5. Hartley J. How Useful are Key Words in Scientific Journals? / J. Hartley, R. Kostoff // Journal of Information Science. — 2003. — Vol. 29 (5). — P. 433—438.
6. Ráez M. Why Keywording Matters / M. Ráez, R. Steinberger // High Energy Physics Libraries Webzine. — 2004. — Issue 10. — P. 1—16.
7. Gbur E. Key Words and Phrases — The Key to Scholarly Visibility and Efficiency in an Information Explosion / E. Gbur, J. Trumbo // The American Statistician. — 1995. — Vol. 49. — P. 29—33.
8. Voorbij H. Title keywords and subject descriptors: A comparison of subject search entries of books in the humanities and social sciences / H. Voorbij // Journal of Documentation. — 1998. — No. 54 (4). — P. 466—476.
9. Juvan S. Data structuring and classification in newly-emerging scientific fields / S. Juvan, T. Bartol, B. Boh // Online Information Review. — 2005. — 29 (5). — P. 483—498.
10. Бісікало О. Виявлення ключових слів на основі методу контент-моніторингу україномовних текстів / О. Бісікало, В. Висоцька // Прогресивні інформаційні технології. — 2016. — № 1. — С. 74—83.
11. Ляшко О. Наукові тексти та особливості виділення в них ключових слів / О. Ляшко // Комп'ютерні технології друкарства. — 2012. — Вип. 27. — С. 287.
12. Beall J. The Weaknesses of Full-Text Searching / J. Beall // Journal of Academic Librarianship. — 2008. — No. 5. — P. 439—443.
13. Badke W. The Treachery of Keywords / W. Badke // Online 35. — 2011. — No. 3. — P. 52—54.

На основе результатов анкетного опроса и анализа текстов научных публикаций обобщены типичные ошибки, допускаемые украинскими авторами при составлении перечней ключевых слов. Предложен алгоритм определения ключевых слов научной статьи.

On the basis of the results of the questionnaire survey and the analysis of the texts of academic publications, typical errors of Ukrainian authors were analyzed when creating the list of keywords. The algorithm for determining the key words for an academic article is proposed.

Надійшла до редакції 8 листопада 2018 року

УДК 050(477)"2018"

Періодичні та продовжувані видання, випуск яких розпочато у 2018 році (за матеріалами надходжень обов'язкових примірників у Книжкову палату України)

Назва	Підзаголовок	Засновник	Місце видання	Періодичність	Редактор, телефон, телефакс
КИЇВ					
ГОЛОВНИЙ БУХГАЛТЕР МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ	Спеціалізований журнал	Товариство з обмеженою відповідальністю "Пресс Альянс"	Київ	Щомісячно	Цьомка О. Тел./факс (044) 583-04-22
ІСТОРІЯ. НОВИЙ ПОГЛЯД	Журнал	Дочірнє підприємство "Бурда-Україна"	Київ	Щомісячно	Маленко О. Тел. (044) 490-83-62